

مقاله پژوهشی

دکترین انتقام سخت

در اندیشه دفاعی آیت الله العظمی سید علی خامنه ای؛ مبانی و مکانیسم ها

رسول تاجیک اسماعیلی^۱، اکبر اشرفی^۲، احمد بخشایشی اردستانی^۳، عبدالحسین ... کرم^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۸

چکیده: با شهادت فرمانده سپاه قدس توسط آمریکا، مفهوم انتقام سخت توسط آیت الله خامنه ای به عنوان یک طرح و نیز یک مطالبه بازدارنده در سطوح گوناگونی از قبیل، غلبه نرم افزاری بر هیمنه پوچ استکبار، اخراج آمریکا از منطقه غرب آسیا، خون خواهی و انتقام از قاتلین آمرین به قتل شهید سلیمانی و همراهان ایشان، مطرح گردید. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی در صدد پاسخ به این مسئله است: در اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای، راه های تحقق انتقام سخت کدامند؟ براساس بررسی و مطالعه منظومه فکری و اندیشه دفاعی ایشان، نتایج مقابل حاصل شده است: برخی از نتایج به دست آمده عبارتند از: تحقق انتقام سخت در بعد نظامی با رویکرد دفاع قابلیت محور شامل: دفاع مردم پایه و همه جانبه، دفاع در عمق راهبردی، دفاع نامتقارن می باشد. تحقق انتقام سخت در بعد علمی و فناورانه (غلبه نرم افزاری) شامل: اصل نهادمندی، آینده نگری و جامعه نگری علمی، نوآوری علمی، تولید علم و فناوری و شکستن مرزهای علمی و شکستن انحصار هر کدام از فناوری های پیشرفته و دفاع دانش بنیان مورد اهمیت است.

واژگان اصلی: آیت الله خامنه ای، اندیشه دفاعی، دکترین دفاعی، انتقام سخت.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

resultajik1401@gmail.com

۲. دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

akbarashrafi552@gmail.com

۳. استاد گروه اندیشه سیاسی و مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۴. استادیار گروه اندیشه سیاسی و مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۱- مقدمه

در پی شهادت سردار پر افتخار اسلام شهید سپهد حاج قاسم سلیمانی و شهدای همراه ایشان به ویژه مجاهد بزرگ اسلام شهید ابومهدی المهندس، آیت‌الله العظمی خامنه‌ای پیامی خطاب به مردم ایران صادر کردند و در بخشی از آن فرمودند: "... ولی انتقام سختی در انتظار جنایتکاران است که دست پلید خود را به خون او و دیگر شهدای حادثه دیشب آلودند. شهید سلیمانی چهره بین‌المللی مقاومت است و همه دلبستگان مقاومت خونخواه اویند." (خامنه‌ای، ۱۳/۱۰/۱۳۹۸).

مفهوم انتقام سخت اولین بار در پیام رهبر معظم انقلاب در پی شهادت سردار سلیمانی منتشر شد، ایشان در موارد گوناگون به تبیین برخی از مصادیق انتقام سخت پرداخته و فرمودند: "اما سیلی سخت‌تر عبارت است از غلبه نرم‌فزاری بر هیمنه پوچ استکبار که نیازمند همت جوانان انقلابی و نخبگان مؤمن ما است و همچنین اخراج امریکایی‌ها از منطقه که همت ملتها و سیاست‌های مقاومت را می‌طلبد." (۱۳۹۶/۹/۲۶) ایشان در موارد مختلفی اشاره به اخراج آمریکا از منطقه داشتند. «حضور فسادبرانگیز آمریکا در این منطقه منتهی بشود؛ تمام بشود. آنها در این منطقه جنگ آوردند، اختلاف آوردند، فتنه آوردند، ویرانی آوردند، خراب شدن زیربناها را آوردند... این منطقه قبول نمی‌کند حضور آمریکا را در کشورهای منطقه؛ ملتهای منطقه قبول نمی‌کنند، دولت‌های برخاسته از ملتها قبول نمی‌کنند؛ بدون تردید.» (خامنه‌ای، ۱۸/۱۰/۹۸).

در ضرورت انجام پژوهش لازم به ذکر است که مطالبه انتقام سخت پس از تهاجم دشمن به فرمانده بلندپایه سپاه اسلام، هم یک امر مولوی است که از جایگاه ولایت فقیه نشأت می‌گیرد و هم یک فرمان نظامی است که از جایگاه فرماندهی کل قوا برخاسته است.

۲- پیشینه و مبانی نظری تحقیق

مسئله انتقام سخت از دشمنان در اندیشه دفاعی آیت‌الله خامنه‌ای یک مفهوم بدون پشتوانه عقلانی و شرعی نیست، بلکه هم عقل و هم شریعت اسلام با شرایط خاصی بر انتقام سخت تأکید دارد. در جهان هستی، اموری هستند که پایه و مبنای انتقام سخت قرار می‌گیرند. در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، مبانی انتقام سخت به سه بخش مبانی معرفت‌شناسی، مبانی انسان‌شناسی و مبانی غایت‌شناسی تقسیم می‌شود.

مبانی معرفت‌شناسی شامل یگانگی خدا، که بدون وجود او هر اندیشه و هر عملی را می‌توان انکار کرد. از دیگر مبانی معرفت‌شناسی انتقام سخت، عدالت خداست. یعنی انتقام را می‌توان براساس

این صفت خدا تبیین و توجیه کرد. یکی دیگر از مبانی معرفت‌شناسی انتقام سخت، معاد و هدفمندی خلقت است. از مبانی انسان‌شناسی انتقام سخت، از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، کرامت انسان، حرمت جان انسان و مسئول بودن انسان نسبت به اعمال و رفتار خود است و از جمله مبانی غایت‌شناسی انتقام سخت در اندیشه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای علو و برتری اسلام و نفی سبیل می‌باشد. از آن جا که نظریه موازنه تهدید یکی از مناسب‌ترین نظریه‌ها برای توصیف و توجیه روابط فعلی دو کشور ایران و آمریکا در موضوعات گوناگون می‌باشد. (آدمی و نورانی، ۱۳۹۸: ۱۱۵) در خصوص موضوع دکترین انتقام سخت نیز، نظریه موازنه تهدید در چهارچوب کلی واقع‌گرایی تدافعی با توجه به هر چهار وجه تهدید معرفی شده توسط استفین والت (قدرت، جغرافیا، توانایی-های نظامی و مقاصد تهاجمی) (walt, 1987; 22-25) که با وجود آنها، موازنه صورت می‌گیرد، قابل توجیه می‌باشد. بنابراین نزدیکترین دکترین و نظریه روابط بین‌الملل به تفکر دفاعی و راهبردی آیت‌الله خامنه‌ای، (با ملاحظیات و اندکی تسامح) و با دکترین نظامی ج.ا.ایران نظریه «رنالیسم تدافعی» است.

دکترین دفاعی

حصول به‌آمادگی دفاع بازدارنده به‌عنوان هدف کلان دفاعی در حال و آینده، مستلزم اصول و قواعدی است که عناصر دفاعی با استفاده از آنها، اقدامات خود را در جهت اهداف و راهبرد دفاعی کشور هدایت می‌کنند. این اصول به‌عنوان دکترین دفاعی، ماهیت نبرد، شیوه آماده‌سازی نیروها برای نبرد و شیوه درگیری در نبرد را به منظور دستیابی به پیروزی مشخص می‌کنند. (علیدوستی شهرکی، ۱۳۹۷: ۹۳)

اندیشه دفاعی

تعریف عام: به معنای هر گونه تفکر درباره امر دفاعی و در تعریف خاص: اندیشه دفاعی، یک نوع دور‌اندیشی، آینده‌نگری و روشن‌بینی عمیقی است که در قالب طرح‌ها و برنامه‌های دقیق راهبردی موجب تأمین منافع ملی کشور در زمینه‌های مختلف در حال و آینده می‌شود. (مرادپیری، ۱۳۹۱: ۴۴).

انتقام سخت

انتقام سخت از دو واژه انتقام و سخت تشکیل شده است. انتقام، از ماده «ن ق م» در لغت به

معنای «تقاص، تلافی، خونخواهی، کیفر» (دهخدا، ۱۳۷۷، ۳۴۵۸)، (انکار یک چیز و عیب گیری از آن است) (راغب اصفهانی، بی‌تا: ۸۲۲) (عقوبت به قصد تشفی دل یا همان سرزنش همراه با تنفر) (ابن منظور، ۱۴۱۴ق. ۲۷۲) و در اصطلاح به (عقوبتی خاص اطلاق می شود و آن این که فرد در برابر کسی که به او بدی کرده به همان اندازه یا بیش تر بدی کند) (طباطبایی، ۱۳۹۰ق. ۸۶) و در اصطلاح قرآنی به معنای (انکار است که احيانا ملازم با کیفر بوده و هر گاه کیفر دهنده بشر باشد، همراه با تلافی در آوردن خواهد بود) (سبحانی، ۱۳۸۳: ۲۳۸) می باشد.

واژه، سخت وقتی پس از انتقام به کار می رود، به معنای انتقامی بر خلاف عدالت و همراه ظلم نیست؛ زیرا عدل، یکی از اموری است که مورد تأکید دین اسلام قرار گرفته، و باید در تمام شئون مورد توجه قرار گیرد. در این زمینه، قرآن می فرماید: ای کسانی که ایمان آورده‌اید! همواره برای خدا قیام کنید، و از روی عدالت، گواهی دهید! دشمنی با جمعیتی، شما را به گناه و ترک عدالت نکشاند! عدالت کنید، که به پرهیزگاری نزدیکتر است! و از (معصیت) خدا پرهیزید، که از آنچه انجام می دهید، با خبر است! (مائده: ۸).

انتقام سخت، یعنی انتقامی که نرم نیست، شدید و بازدارنده است. در این انتقام، ارفاق و تسامح راه ندارد، بر اساس قانون عادلانه اسلام، عمل می شود. بنابراین منظور از سخت، در عبارت انتقام سخت، تأکید بر حتمیت وقوع آن، و نیز انتقام از دشمنی های گذشته و حال است. در نتیجه در انتقام سخت، دو نکته قابل تأمل است: اول: حتمیت وقوع آن در آینده نزدیک، براساس برنامه ریزی و به اندازه توان. دوم: تلافی تمام خساراتی که تا به امروز انجام شده.

با توجه به جدید بودن موضوع انتقام سخت پژوهش های محدودی در این خصوص صورت گرفته که چهار مورد از آنها به عنوان پیشینه پژوهش بیان می گردد. آنچه که این پژوهش را با سایر پژوهش های قبلی متمایز می کند، تبیین راه های تحقق انتقام سخت در اندیشه دفاعی آیت الله العظمی خامنه ای با رویکرد دفاع قابلیت محور می باشد. چرا که هیچ یک از پژوهش های قبلی به راهبردهای خروج آمریکا از منطقه، مطابق با اندیشه های دفاعی آیت الله خامنه ای نپرداخته اند.

۱- مقاله ای که تحت عنوان "لایه بندی اخراج آمریکا از خلیج فارس" نگارش شده است، در پاسخ به چپستی لایه ها و سطوح اخراج آمریکا از این منطقه، سه لایه حضور نظامی، هژمونی فرهنگی و محصور به مثابه پشتیبانی از نظام های سیاسی منطقه مورد بحث قرار گرفته و چنین نتیجه گیری شده است که هر گونه برنامه ریزی برای اخراج آمریکا از منطقه بایستی مبتنی بر سطوح سه-

گانه باشد (کوشکی و میرحسینی، ۱۴۰۰)

۲- در پژوهش دیگری که توسط نجفی تدوین گردیده است، ایشان با بیان این مسأله که استراتژی خروج آمریکا از منطقه پس از ترور شهید سلیمانی با تاکید رهبر معظم انقلاب اسلامی رقم خورده است، طبق نتایج به دست آمده، شبکه سازی اقتصادی وسیع در منطقه، راهبرد فعال دریایی، توسعه فعالیت های موشکی، بهره گیری از جنبش های ضد آمریکایی در خارج از آمریکا، ایجاد پیوند با چین و روسیه و ایجاد جنگ شناختی علیه آمریکا، از الزامات راهبردی خروج آمریکا از منطقه می باشد که این کنش ها باید به صورت ترکیبی و در سطوح داخل آمریکا، منطقه غرب آسیا و در سطح بین المللی مورد توجه قرار گیرد (نجفی سیار، ۱۳۹۹)

۳- رشیدی نیز در مقاله "امکان سنجی طرح دعوا در محاکم قضایی بین المللی و داخلی در موضوع ترور سردار سلیمانی و همراهان"، بیان نموده اند. طبق دیدگاه ایشان کنوانسیون مربوط به "جلوگیری و محازات جرایم علیه اشخاص مورد حمایت بین المللی از جمله مامورین سیاسی" و همچنین ایجاد یک دادگاه بین المللی مختلط از طریق توافق با مجمع عمومی سازمان ملل یا سازمان همکاری های اسلامی، از موثرترین ساز و کارهای حقوقی موجود برای پیگیری این موضوع می باشد (رشیدی، ۱۳۹۲).

۴- مقاله دیگر با موضوع تبیین سیاست انتقام سخت بر اساس دیدگاه های رهبر معظم انقلاب اسلامی براساس نتایج به دست آمده، سیاست انتقام سخت، چهار لایه داشته و مسأله غلبه نرم افزاری بر استکبار و اخراج آمریکا از منطقه، به عنوان اصلی ترین لایه این سیاست، در گرو تحقق همکاری های جهان اسلام و نیل به راهبردهای شش گانه استخراج شده شامل وحدت علمای دین، همکاری دانشگاه ها، هماهنگی رسانه ها، ارتباط نیروهای مسلح، همکاری های اقتصادی و در نهایت سفرها و رفت آمدهای مردمی می باشد. " (هشجین و میرزایی، ۱۴۰۱)

۳- روش پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش، توصیفی - تحلیلی است که به نحو فیش برداری انجام شده است.

۴- تحلیل یافته ها

در این بخش به راه های تحقق انتقام سخت در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای پرداخته

خواهد شد.

۴-۱- راه های تحقق انتقام سخت در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای

در بررسی ابعاد اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای، دفاع دارای ابعاد گوناگون می باشد که شامل ابعاد نظامی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، علمی و فناورانه، و فقهی و سرمایه انسانی می باشد که این ابعاد در یک هماهنگی و هم نوایی و تأثیر منطقی قرار دارند (فرزندی و عنبرمو، ۱۳۹۹) از آنجا که میان استکبار جهانی و جمهوری اسلامی ایران وجهه مقاومت یک جنگ ترکیبی هوشمند همه جانبه در لایه های گوناگون سخت، نیمه سخت و نرم شکل گرفته است؛ لذا انتقام نیز با توجه به گستردگی این جبهه، می تواند به صورت ترکیبی و چند بعدی صورت پذیرد و شامل ابعاد نظامی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... باشد. اما بنا بر محدودیت های این پژوهش، در صدد هستیم در تبیین و بررسی راه های تحقق انتقام سخت با توجه به مصادیق تعیین شده از سوی ایشان به بررسی غلبه نرم افزاری بر هیمنه پوچ استکبار در بعد علمی و فناورانه و برخی از راه های خروج آمریکا از منطقه غرب آسیا در بعد نظامی، بپردازیم.

۴-۱-۱- تحقق انتقام سخت مبتنی بر خروج آمریکا از منطقه

یکی دیگر از مصادیق انتقام سخت، خروج آمریکا از منطقه است. از دیدگاه آیت الله خامنه ای حضور نظامی آمریکا در کشورهای منطقه فسادانگیز است. هر جایی که آنها ورود کردند جنگ و اختلاف و فتنه و ویرانی و از بین رفتن زیر بناها را با خود به ارمغان بردند. (ر.ک: بیانات ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) لذا ادامه این حضور قابل تحمل نیست و حتما باید به آن پایان داده شود. ایشان حضور آمریکا را نامشروع و مبارزه با تجاوز و طمع کاری های این کشور را جهاد فی سبیل الله و کشته های این راه یعنی مقابله با آمریکا را شهید نامیدند. (ر.ک: بیانات ۱۳۹۸/۱۰/۲۷)

۴-۱-۱-۱- راه های خروج آمریکا از منطقه در بعد نظامی مبتنی بر اندیشه دفاعی آیت الله

خامنه ای

در بُعد نظامی، راه های خروج آمریکا از منطقه را می توان با سه رویکرد دفاع هوشمند، دفاع آینده نگر و دفاع قابلیت محور مورد توجه قرار داد. اما با توجه به اقتضاعات و محدودیت های موجود، این پژوهش تلاش دارد راه های خروج آمریکا از منطقه غرب آسیا را با رویکرد دفاع قابلیت محور در چارچوب موازنه تهدید مورد بررسی قرار دهد.

برای شناخت دکترین انتقام سخت در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای، باید مروری بر آراء و

نظرات ایشان در نحوه مقابله با دشمنان نظام داشت، ایشان در مصاف با دشمن، بر مبنای اصل «مقابله به مثل» در قرآن کریم، قائل به بازدارندگی همه جانبه با رویکرد «موازنه تهدید» می‌باشند. ایشان در چهارچوب کلی واقع‌گرایی تدافعی به صراحت موضوع توازن تهدید را مطرح کردند و در بیاناتی اشاره داشتند که «... اما ما ملتی هستیم که هرگونه تجاوز را، بلکه هرگونه تهدید را، با استواری و با قدرت کامل پاسخ خواهیم داد.» اما در مقابل تهدید، تهدید می‌کنیم." هر کسی فکر تجاوز به جمهوری اسلامی ایران در مخیله‌اش خطور کند، باید خود را آماده‌ی دریافت سیلی‌های محکم و مشت‌های پولادین کند. (بیانات، ۱۳۹۰/۸/۱۹). پس از این اظهارات ایشان بود که این راهبرد به‌طور جدی در راهبرد دفاعی کشور در دستور کار قرار گرفت، مقامات ارشد نیروهای مسلح این بیانات را با عنوان "راهبرد نوین دفاعی" و "راهبرد تهدید در برابر تهدید" مورد توجه قرار دادند. همچنین با توجه به تغییر الگوی دفاع صرف به الگوی دفاع - تهاجم (بیانات، ۱۳۹۵/۷/۱۱) و استنباط از فرمایشات ایشان، می‌توان دریافت که قائل به بازدارندگی همه جانبه با شیوه «دفاع و حمله» متناسب با تهدید می‌باشند. آیت الله خامنه‌ای در فرازی از بیانات خویش عناصر این دکترین جدید را معرفی می‌کنند و می‌فرمایند: «... مهم این است که در هر دوره‌ای طراحی و نقشه دشمن در عرصه‌های مختلف را بفهمیم و براساس آن، پیشگیری، دفاع خوب یا حمله پیش‌دستانه انجام دهیم...» (بیانات، ۱۳۹۶/۱۰/۶). بر این اساس نگارنده این پژوهش در تلاش است تا دکترین دفاعی انتقام سخت در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای را تحت عنوان دکترین بازدارندگی همه جانبه متناسب با تهدید به شیوه «دفاع - حمله» با رویکرد دفاع قابلیت محور و توانمندساز را مورد بررسی قرار دهد. بازدارندگی به معنای متقاعد کردن حریف نسبت به اینکه هزینه‌ها و خطرات احتمالی او از منافع آن بیشتر است یاد می‌شود. بازدارندگی در حقیقت برقراری نوعی رابطه قدرت در جهت جلوگیری از رسیدن طرف مقابل به اهداف خود با نفوذ در رفتار و عملکرد وی از طریق قدرت سخت و نرم است (سیف زاده، ۱۳۸۰؛ ۱۷۷). اما رابطه راهبرد بازدارندگی و انتقام سخت چگونه می‌تواند باشد؟ در چند سال اخیر به صورت پی در پی ما شاهد ترور برخی از دانشمندان خصوصاً دانشمندان هسته‌ای و برخی از فرماندهان نظامی به ویژه شهید حاج قاسم سلیمانی بوده ایم، چنانچه چه قدرت بازدارندگی را می‌توانستیم در سطح خرد به درستی حفظ کنیم، نباید این ترورهای پی در پی رخ می‌داد اما در حال حاضر جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با بهره‌گیری از راهبرد بازدارندگی، با گرفتن انتقام سخت از موارد دیگر این چنینی جلوگیری کند. اگر انتقامی سخت و شایسته و مقتدر توسط نظام جمهوری

اسلامی صورت گیرد قطعاً دشمنان دیگر به خود اجازه اقدامات بعدی نمی دهند. همانطور که دیدیم، بعد از «سیلی دوم»، حمله موشکی به پایگاه عین الاسد، قدرت بازدارندگی ما به قدری بالا رفت که آنها هیچ یک از تهدیدات خود را به مرحله ظهور نگذاشتند. لذا راهبرد بازدارندگی در مرحله دوم بعد از اجرایی شدن تهدیدات ایران و حمله به عین الاسد به وضوح دیده می شود. در زمینه بازدارندگی یک عنوان دیگر را می توان ذکر کرد که در دکترین انتقام سخت کاربرد دارد و آن موازنه تهدید است که با کمک گرفتن از اصل توازن تهدید می توان به اثبات اصل توازن در انتقام ورود کرد از آنجا که دشمن تهدید خود را عملی کرد و دست به ترور و حذف یکی از فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی شهید حاج قاسم سلیمانی و شهید ابو مهدی المهندس و همراهان ایشان زد، در دکترین انتقام سخت، اصل توازن انتقام ثابت می شود. البته تهدید و انتقام، از دیدگاه ایشان به معنای تجاوز به هیچ شخص یا هیچ کشوری نیست؛ بلکه منظور این است که ایستادن در برابر تهدیدات و پاسخ محکم دادن به تجاوزاتی است که از جانب کشورها و دولت ها معاند انجام می شود. (ر.ک: ۱۳۹۰/۰۸/۱۹) چنان که به صورت صریح این مطلب را نسبت به آمریکا بیان می کنند. (ر.ک: بیانات: ۱۳۹۵/۰۲/۰۶) با توجه به آن چه بیان شد، اصل توازن تهدید و واکنش سخت، یکی دیگر از ابعاد راهبرد بازدارندگی همه جانبه است که می تواند منجر به تحقق انتقام سخت شود. زیرا اگر ارزیابی دشمن چنین باشد که تهدیداتش بدون پاسخ باقی خواهد ماند در برنامه ریزی خود رویکرد تهاجمی و تهدید بیشتر را در دستور کار قرار می دهد. ولی اگر در مقابل تهدیداتش، تهدید و واکنش سخت طرف مقابل را به عنوان یک گزینه در نظر بگیرد، زمینه عملیاتی شدن تهدیداتش بسیار کاهش خواهد یافت. برای عملیاتی شدن اصل توازن تهدید، حتما باید هر اقدام دشمن به صورت متوازن پاسخ داده شود یعنی به بهترین شکل و در بهترین زمان، انتقام سخت گرفته شود تا در عمل این اصل خودنمایی کند.

۱- تحقق انتقام سخت مبتنی بر دفاع قابلیت محور و توانمندساز در اندیشه دفاعی آیت الله

خامنه ای

یکی از راه های تحقق انتقام سخت در اندیشه دفاعی ایشان دفاع با رویکرد قابلیت محور و توانمندساز در چارچوب موازنه تهدید است. برنامه پنجم توسعه در بخش دفاع نیز ناظر به رویکرد دفاع "قابلیت محور و توانمندساز" می باشد. که در این ارتباط آمده است: «ارتقاء توانمندی های دفاعی و قدرت بازدارندگی به منظور دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی و مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی و ایجاد توازن منطقه ای با تاکید بر کسب دانش و فناوری های نو و

نرم افزارهای پیشرفته دفاعی و نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، افزایش ضریب خودکفائی با توسعه تحقیقات و بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور». (بند ۴۵ از ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه، ۱۳۸۷/۱۰/۲۱) مقصود از دفاع قابلیت‌محور و توانمندساز، در انتقام سخت، تبیین ظرفیت‌ها و داشته‌های نظام جمهوری اسلامی در مقابله با دشمنان است، به تعبیر دیگر در دفاع قابلیت محور توجه ما از نگاه به بیرون، به نگاه به درون چرخش کرده و دائماً به منابع راهبردی و مضمون‌های قابلیت‌ساز توجه داریم. این دفاع مبتنی بر بهره‌گیری از ابزارهای قدرت نرم‌افزاری و سخت‌افزاری می‌باشد. که مشتمل بر مواردی مثل سرزمین گسترده؛ ثروت‌ها و منابع طبیعی؛ وجود طرفداران در اقصی نقاط دنیا و در حوزه معنوی و نرم‌افزاری نیز از قابلیت‌هایی مثل رهبری الهی و بصیر؛ ولایت‌پذیری و فرمانبری؛ اعتماد به خداوند؛ آگاهی و بصیرت؛ ایستادگی و مقاومت؛ تکلیف‌مداری، سرمایه‌های انسانی و معنوی؛ در پیش گرفتن عقلانیت در مقابله با دشمنان؛ وحدت کلمه؛ تجربه دفاع مقدس؛ تفکر و فرهنگ بسیج، بهره‌مندی از عمق فرهنگ اسلامی و فرهنگ اهل بیت (ع)؛ روحیه معنوی، داشتن اراده، اعتقاد به مبدأ و معاد، و تصمیم بر انجام عمل برای خداوند برخوردار است. ایران اسلامی افزون بر قابلیت‌هایی که جهت تحقق انتقام سخت به صورت عینی و نظری از آن برخوردار است، قابلیت‌های دیگری نیز دارد که دشمنان انقلاب اسلامی به سرکردگی آمریکا، در صورت رویارویی با ایران به کلی فاقد آن هستند.

۲- تحقق انتقام سخت مبتنی بر دفاع مردم پایه و همه جانبه

بسیج عمومی، بسیج نیروها به عنوان یکی از قابلیت‌های است که می‌توان از آن برای مقابله با امکانات گسترده استکبار جهانی و در نهایت پایان فتنه انگیزی و اخراج آمریکا از منطقه غرب آسیا به کار گرفت. مردم عنصر اصلی نظام اسلامی بوده و به معنی تمامی آحاد، اقشار، قومیت‌ها و مذهب کشور محسوب می‌شوند. بدون مردم، «حکومت»، فلسفه وجودی خود را از دست می‌دهد. از دید مقام معظم رهبری، مردم، «اصل» هستند. به باور ایشان، تکیه گاه اصلی نظام، مردم هستند و توان و قدرت نظام، برآیند حضور مردم در صحنه است: «نظام جمهوری اسلامی به حول و قوه الهی، خودش را مجبور نمی‌بیند که حرف هیچ ابر قدرتی را، خواست هیچ قدرت سلطه‌گر و مداخله‌گری را قبول نکند. هر چه که به صلاحش بود، آن را می‌پذیرد و عمل می‌کند، هر چه به صلاحش نبود، آن را به یک کناری می‌اندازد، ولو همه قدرت‌های عالم عصبانی بشوند، خشمگین بشوند؛ سیاست این است. این، به خاطر اتکا به ایمان مردم است» (بیانات ۱۳۹۱/۶/۲۸). آیت الله خامنه‌ای نیروهای مردمی

را در امور نظامی نیروهای بسیج می نامند و توانایی نیروهای مسلح و آمادگی آنان را به وجود و پشتیبانی نیروهای داوطلب مردمی می دانند. لذا می توان در تحقق انتقام سخت از تمامی ابزارهای مادی و معنوی، بسیج بهره لازم را برد. بسیج به عنوان مجموعه ای کامل و متوازن از انواع قابلیت و توانمندی های مادی و معنوی پایدار در همه ابعاد قدرت ملی از جمله تحقق انتقام سخت می تواند نقش اسای داشته باشد چرا که در راهبرد دفاعی همه جانبه به عنوان مبنای سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران، بسیج به عنوان راهبرد بازدارندگی مردمی اصلی ترین نقش را ایفا می کند. از آنجا که کار ویژه بسیج صرفاً محدود به حوزه های دفاعی و نظامی نمی گردد، لذا می تواند در هریک از ابعاد انتقام سخت نقش آفرینی چشمگیر و جدی داشته باشد. به استناد اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای توانمندی های بسیج را می توان در پرتو مولفه هایی مانند نقش بسیج در مقابله با تهدیدات همه جانبه دشمنان، در ابعاد سخت، نیمه سخت و نرم و هوشمند، عمق بخشی داخلی و هم چنین تحقق بخشی خارجی مطرح کرد و این امر مستلزم ترکیب هوشمندانه روحیه بسیجی، تفکر بسیجی، همت جهادی می باشد. از نگاه ایشان نظام سلطه به سرکردگی آمریکا مهمترین تهدید برای امنیت جهان است. راه حل این تهدید نیز آگاهی مستضعفان جهان، گسترش اسلام ناب محمدی (ص) در میان مسلمانان، اتحاد مسلمانان و مستضعفان، تشکیل بسیج جهانی مستضعفان جهان و مبارزه با ظلم در جهان است (بیانات ۱۳۸۰/۰۲/۲۸)

براساس اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای یکی دیگر از قابلیت های دفاعی در تحقق انتقام سخت، راهبرد دفاع همه جانبه می باشد. ایشان می فرماید: «ما عناصر قدرت فراوانی داریم. اینها را باید حفظ کنیم و روزبه روز افزایش دهیم. ما ضعیف نیستیم، باید در مقابل تهدید آمادگی داشته باشیم. اگر نداریم، باید آمادگی ایجاد کنیم و اگر داریم، حفظ کنیم و افزایش دهیم. در مقابل اعلان جنگ، اعلان دفاع همه جانبه، روی «همه جانبه» تکیه و تأکید می کنم و در مقابل اقدام به جنگ، اقدام به دفاع و ضربه متقابل». (بیانات، ۱۳۸۰/۱۲/۲۸). دفاع همه جانبه، «آماده سازی و به کارگیری همه سرمایه های انسانی، امکانات مادی و معنوی به منظور پیشگیری و مقابله با هر نوع تهدید و تهاجم دشمنان خارجی و داخلی، دفاع همه جانبه می باشد» (خانی، ۱۳۷۶: ۱۴۹). به عنوان مبحثی راهبردی و جامع است که عرصه های گوناگونی را در برمی گیرد. دفاع همه جانبه را می توان کاریست تمامی ظرفیت ها و مقدرات موجود برای مواجهه با تهدیدهای فراروی نظام دانست. شاید بتوان گفت که دفاع همه جانبه، دفاع از ارزش هایی است که مورد تهدید هستند یا خواهند بود. از آنجا که حضور آمریکا

در منطقه غرب آسیا به عنوان یک تهدید برای جمهوری اسلامی به حساب می آید، برای دفع این تهدید و اخراج آمریکا از منطقه راهبرد دفاع همه جانبه نقش اساسی دارد. با توجه به عمق نفوذ جمهوری اسلامی ایران در اقصی نقاط جهان، یکی از اصلی ترین راهکار دفاعی در خصوص انتقام سخت و اخراج آمریکا از منطقه، آن است که در مقابل اعلان جنگ و حضور فتنه انگیز آمریکا در منطقه، دفاع همه جانبه اعلان شود. همچنان که قرآن کریم نیز در مقابل جنگ همه جانبه دشمنان، دفاع و مبارزه همه جانبه را اعلام می دارد: **وَ قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ** (توبه: ۳۶)؛ و همگی با مشرکان بجنگید چنانکه آنان همگی با شما می جنگند و بدانید که خدا با پرهیزگاران است. در این راستا، مفهوم دفاع همه جانبه آن است که نظام اسلامی و نیروهای مسلح، خروج آمریکا را به مرزهای ایران محصور نمایند، باید دامنه های مقابله جهت خروج آمریکا از منطقه را در کل منطقه و بلکه در اقصی نقاط جهان گسترش دهند. به خصوص اینکه پایگاه های آمریکایی ها در دسترس و تیررس موشک های جمهوری اسلامی و جبهه مقاومت هستند؛ طوری که فرصت بسیار مناسبی را فراهم می آورد تا آنان قدرت نیروهای انقلاب اسلامی و جبهه مقاومت را حس کنند.

۳- تحقق انتقام سخت مبتنی بر عمق راهبردی (استراتژیک)

یکی دیگر قابلیت ها و توانمندی های جمهوری اسلامی، گسترش عمق راهبردی می باشد. می توان عمق راهبردی را همان عمق و دایره و حوزه نفوذ یک کشور و ملت دانست که می تواند شامل هر ابزار و توانایی مادی (سخت افزار) و غیرمادی (نرم افزار) مثل ایده، تفکر و باورها و اعتقادات باشد (واعظی، ۱۳۸۷). با توجه به بیانات آیت الله خامنه ای می توان فهمید که یکی از مفاهیم مهم در بیانات ایشان در سالهای اخیر در سخنان ایشان تکرار شده است. ایشان عمق راهبردی عمیق و وسیع جمهوری اسلامی ایران در دنیا به خصوص در غرب آسیا را از مهمترین پیشرفت های چهار دهه اخیر دانسته اند و خاطر نشان کردند نفوذ روز افزون ایران و طرفداری ملت ها از نظام اسلامی عقبه مستحکم ما است و این واقعیت آمریکایی ها را عصبانی کرده و تحلیلگران آنها را به فکر چاره ای برای مقابله یا نفوذ روزافزون ایران انداخته است. حوادث منطقه، روابط گرم و صمیمی ایران، یمن، عراق، افغانستان، بسط نفوذ در لبنان و فلسطین و دوستی دیرینه با سوریه گواهی به گسترش و بسط شعاع و سطح عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران است. ایشان حوزه نفوذ را، راهبردی متقابل می دانند. همان گونه که سایر ملت ها عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران هستند،

ملت ایران نیز عمق راهبردی آنان به شمار می آید. کارکردها و کار ویژه‌های عمق راهبردی یا استراتژیک دو جنبه سلبی و ایجابی دارد. ایجاد امنیت و رفع تهدید از کارکردهای سلبی عمق راهبردی است. کشوری که در بین همسایگانش دارای نفوذ چشمگیری باشد کمتر تهدید می‌شود و هزینه کمتری برای تأمین امنیت محیطی می‌پردازد. جنبه ایجابی کارکرد عمق راهبردی افزایش توانایی یک کشور است. همان‌طور که از تعریف مرسوم عمق راهبردی و همچنین توضیحات ذکر شده از بیانات مقام معظم رهبری برمی آید تکیه‌گاه هر کشوری عمق راهبردی آن است و هر چه عمق راهبردی یک کشور در بین سایر بازیگران بیشتر باشد توانایی بیشتری برای تصمیم‌سازی و ایجاد ائتلاف در جهت دلخواه خود را دارد. در نتیجه منافع (مادی و معنوی) خود را با هزینه کمتر و به‌صورت ناملموس به دست می‌آورد.

یکی از موارد عمق بخشی استراتژیک برای تحقق انتقام سخت، حمایت از گروه‌های مردمی همسو در غا لب جبهه مقاومت است که در راستای مخالفت با قدرت‌های بزرگ به ویژه دول متخاصم با انقلاب اسلامی ایران هستند. این گروه‌ها هم اکنون در حساس‌ترین مناطقی که می‌توانند در آن موجودیت قدرت‌های متخاصم را مورد تنش قرار دهد، ایجاد گردیده‌اند و می‌توانند زمینه احتمالی برای تحقق انتقام سخت را فراهم کنند.

به عنوان مثال گروه‌های مبارز فلسطینی جهاد اسلامی و حماس می‌توانند با فشار همه‌جانبه مواضع و عمق استراتژیک انقلاب اسلامی را هم‌تأمین کنند و در صورت تصمیم در خصوص انتقام سخت، در آن ناحیه که قلب وجودی دول استکباری است، هرگونه عملیاتی را اعمال کنند. از سوی دیگر گروه‌های لبنانی به ویژه حزب الله را هم می‌توان در همین راستا ارزیابی کرد. حزب الله لبنان، خود الهام‌بخش مبارزه برای خیلی از گروه‌های دیگر در سطح جهانی شده است. وجود این گروه‌ها در قلب دول استعمارگر، باعث نوعی بازدارندگی در جهت جلوگیری از حمله یا تهدید جدی این دول نسبت به انقلاب اسلامی ایران شده است. لذا روی کار آمدن گروه‌های ضد استکباری در مناطق حساس که برای دشمن از حمایت ویژه‌ای برخوردار است، یکی از مقوله‌هایی است که می‌توانند هم عمق استراتژیک ما را توسعه دهد و هم می‌تواند به عنوان عاملی مثبت در تحقق انتقام سخت به حساب آید.

از سوی دیگر حضور آمریکا در همسایگی کشور ایران (عراق، افغانستان و کشورهای حاشیه خلیج فارس و ...)، اگرچه تبعات منفی داشته است، ولی موجب در دسترس قرار گرفتن نیروها و

امکانات آنها در منطقه شده است و امنیت و سلامت آنها را با مخاطره مواجه نموده است. آسیب پذیری نیروهای آمریکایی، عمق استراتژیک ایران را در حد اعلائی گسترده نموده و قدرت بازدارندگی ما را نیز افزایش داده است. از آنجا که یکی از اصول عمق استراتژیک دفاعی، اتحاد تدابیر لازم در خصوص ضربه زدن به اهداف و تاسیسات و امکانات نظامی و اقتصادی کشور متخاصم در صورت تعدی به کشور و شناخت نقاط آسیب پذیر کشور متخاصم است لذا در تحقق انتقام سخت می توان راهبردهایی را در جهت عمق راهبردی دفاعی و پیمان های دفاعی - امنیتی با کشورهای دوست و سازمان های بین الملل را بیان نمود که از الزامات این راهبرد تشکیل سازمان دفاعی متشکل از کشورهای همسو، گره زدن امنیت ایران به امنیت کشورهای منطقه را نام برد. در یمن نیز بعد از قدرت گرفتن حوثی ها در مقابل عربستان سعودی به عنوان محور اصلی شرارت های منطقه بعد از رژیم صهیونیستی یک اهرم مهم برای جمهوری اسلامی ایران شکل گرفته است و این می تواند قدرت بازدارندگی و عمق بخشیدن به تحولات غرب آسیا را برای ایران مضاعف نماید. در بحرین و دیگر کشورهای منطقه هر چند قدرت سخت جمهوری اسلامی ایران بروز چندانی ندارد ولی قدرت نرم عمق راهبردی ایران در حوزه قدرت نرم با استقبال افکار عمومی منطقه مواجه شده و می توان انتظارات یا تقویت قدرت نرم به تدریج قدرت سخت نیز بر نظام های پوسیده فائق آید. گسترش جبهه مقاومت فرامرزی در لبنان، فلسطین، عراق، سوریه، افغانستان، پاکستان و... نه تنها می تواند عمق راهبردی و امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران فراهم کند و حتی در تحقق انتقام سخت می تواند نقش اساسی را برای جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. بنابراین می توان گفت گسترش عمق راهبردی یکی از ابزارهای ضروری در جهت تحقق انتقام سخت از خارج از مرزها و در سرزمین های دیگر از جمله کشور متخاصم مانند ایالات متحده آمریکا می باشد. اگر چه برای ایجاد و گسترش عمق راهبردی باید کارهای فرهنگی و علمی (در قالب جنگ نرم) انجام شود ولی پس از شکل گیری آن می توان از بُعد نظامی نیز از این پدیده بهره برداری کرد و در جهت انتقام سخت، افراد و گروه های همسو را در سایر کشورها بر علیه منافع کشور متخاصم جهت دهی کرد.

۴- تحقق انتقام سخت مبتنی بر جنگ نامتقارن

یکی از عوامل برترساز برای جمهوری اسلامی ایران در بعد نظامی، امکان مقابله با دشمنان به شیوه جنگ نامتقارن است. این استراتژی شامل حملات غافلگیر کننده و سریع به دشمن است، به نحوی که تکنولوژی های امنیتی و دفاعی دشمن را از کار می اندازد. جنگ نامتقارن هنگامی مطرح

میشود که دو طرف جنگ از قدرت و توانمندی‌های نظامی و جنگی متعادل و متناسبی برخوردار نباشند و از جنگ افزارها، راهبردها و تاکتیک‌های کاملاً متفاوتی استفاده کنند. از این رو، جنگ نامتقارن کار بر روی تمامی نقاط ضعف دشمن و استفاده حداکثری از قابلیت‌ها و توانمندی‌های خودی می‌باشد. (لطفی مرزناکی و دیگران، ۱۳۹۷: ۲۱۹)

از آن جا که حضور آمریکا در منطقه به عنوان اصلی‌ترین تهدید برای جمهوری اسلامی به حساب می‌آید. بنابراین یکی دیگر از راه‌های تحقق انتقام سخت و خروج آمریکا از منطقه، بهره‌گیری از شیوه‌های جنگ نامتقارن است. آیت الله خامنه‌ای در تعریف جنگ نامتقارن می‌فرماید: «معنای جنگ نامتقارن این است که [یکی از] نیروهای دو طرف از امکاناتی برخوردارند که آن طرف مقابل دستش از آن امکانات کوتاه است؛ نوعشان، شیوه‌شان، امکاناتشان، حتی گاهی منابع قدرت در هر طرفی برای طرف مقابل ناشناخته است؛ این ریلجنگ نامتقارن است.» (ر.ک: بیانات، ۱۳۹۵/۴/۵) از دیدگاه ایشان جنگ نامتقارن مصادیقی دارد. برای مثال یکی از مصادیق امکاناتی که در اختیار جمهوری اسلامی ایران است و نظام سلطه از آن بی بهره است، محبت‌ها و ارتباط‌های صمیمی و نزدیک بین افراد و اشخاص در جمهوری اسلامی است. (ر.ک: بیانات، ۱۳۹۵/۹/۱۵) از دیگر مصادیقی که ایشان بر آن تأکید دارند، ایمان به خداوند است که آن را عامل اصلی استحکام توان دفاعی کشور می‌داند یعنی نظام سلطه و مخصوصاً آمریکا با داشتن ابزار و تجهیزات پیشرفته، از عامل ایمان تهی است در حالی که ایمان در میان آحاد مردم و مسئولان نظامی و غیرنظامی کشور وجود دارد. (ر.ک: بیانات، ۱۳۹۵/۶/۲۸)

انتقام سخت با به کارگیری جنگ نامتقارن به این معناست که دشمن را از همان جهتی که دارای خلأ و ضعف است مورد هجوم قرار دهیم به گونه‌ای که موجب ناکارآمد شدن نقاط قوت او شود. زیرا دشمن با تکیه بر نقاط قوت خود همین برنامه را در سر دارد. برای مثال مردم عراق که تجهیزات پیشرفته نظامی نداشتند، با تکیه بر توان ایمان، نقاط بسیاری از عراق را از دست داعش آزاد کردند. این در حالی بود که داعش از طرق مختلف به تجهیزات نظامی و اطلاعاتی گسترده‌ای دسترسی داشت. (ر.ک: بیانات، ۱۳۹۵/۶/۲۸) از این طریق انتقام سختی از داعش گرفته شد یعنی نه تنها نقاط تصرف شده آزاد شد بلکه ضربات سختی نیز به آنها وارد آمد.

آیت الله خامنه‌ای بر این باورند که اقدامات داعش در عراق و شام مقدمه‌ای بود بر این که بتوانند ایران را تحت تأثیر قرار دهند و ایران را شکست بدهند. قدرت ایمان جوانان شیعه از ایران و

سایر نقاط جهان که به مراکز تحت تصرف داعش رفتند و آن‌ها را در همان جا زمین گیر کردند. (ر.ک: بیانات، ۱۳۹۵/۴/۵) پس از آن نیز پایان داعش اعلام شد و آمریکا با هزینه‌های هنگفتی که برای ایجاد و حمایت از داعش انجام داده بود کاری از پیش نبرد و متحمل ضربه‌های مالی و تسلیحاتی فراوانی شد. یعنی از طریق جنگ نامتقارن، در قضیه داعش، از آمریکا و هم‌پیمانانش انتقام سختی گرفته شد.

از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای یکی دیگر از مصادیق جنگ نامتقارن، حضور ملت در صحنه و در میدان است که قدرت خداوند را جلب می‌کند. این حضور براساس اراده ملت شکل می‌گیرد. از نظر ایشان در واقع جنگ نامتقارن، جنگ اراده‌هاست که اراده پیروز، غلبه خواهد کرد و سست شدن اراده در میدان باعث شکست است. (ر.ک: بیانات، ۱۳۹۵/۳/۳) بنابراین در انتقام سخت باید اراده قوی داشت و در هر زمینه‌ای که دشمن ورود می‌کند پس از بازدارندگی و دفاع، اقدام به وارد آوردن ضربه کرد که این امر مبتنی بر قوت اراده در جنگ نامتقارن است.

۴-۱-۲- تحقق انتقام سخت در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای مبتنی بر غلبه نرم افزاری

رهبر معظم انقلاب در مواردی به تبیین برخی از مصادیق انتقام سخت پرداخته و فرمودند: "اما سیلی سخت‌تر عبارت است از غلبه نرم‌افزاری بر هیمنه پوچ استکبار که نیازمند همت جوانان انقلابی و نخبگان مؤمن ما است و همچنین اخراج امریکایی‌ها از منطقه که همت ملت‌ها و سیاست‌های مقاومت را می‌طلبد." (بیانات ۱۳۹۶/۹/۲۶)

از منظر ایشان جنبش نرم‌افزاری به معنای خیزش در زمینه تولید علم و شکستن مرزهای علم و حرکت عظیم ملی است. ایشان معنای جنبش نرم‌افزاری را خارج شدن علم از حالت تقلیدی و ترجمه‌ای می‌دانند (بیانات ۱۳۸۳/۰۸/۱۵)

ضرورت و اهمیت علم و فناوری در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای از جنبه‌های مختلف از جمله؛ رسیدن به مرجعیت علمی در دنیا (۱۳۸۶/۰۶/۱۲)، الگو شدن برای جوامع اسلامی (۱۳۹۰/۰۵/۱۹)، سبقت علمی از دنیا (۱۳۸۵/۰۵/۲۳)، اهتمام به کسب علم به منظور هدایت بشریت (۱۳۸۵/۰۶/۰۶)، تولید علم بدون وابستگی (۱۳۸۸/۰۲/۲۷)، قابل بررسی می‌باشد.

یکی از مهمترین ابعاد اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای بُعد علمی و فناورانه با تاکید بر مفاهیمی چون خردمندی و عقل‌مداری است. تاکید ایشان بر کسب علم برگرفته از مکتب اسلام و سیره پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) می‌باشد. از منظر ایشان جهان بینی اسلامی مولد و مشوق علم است

(ر.ک: بیانات ۱۳۸۳/۰۹/۲۶) تولید علم به مثابه جهاد فی سبیل الله (ر.ک: بیانات ۱۳۹۶/۰۷/۲۶) عامل حیات کشور (ر.ک: بیانات ۱۳۹۶/۰۷/۲۶) و کلید قطعی پیشرفت کشور (ر.ک: بیانات ۱۳۹۶/۰۷/۲۶) است. ایشان علم را مایه قدرت ملت ایران می دانند و از نگاه ایشان دانایی همراه با معنویت تفسیر می شود و علم باید با وجدان همراه باشد. (ر.ک: بیانات ۱۳۷۷/۱۰/۲۸) همچنین علم و فناوری را عامل محو نظام سلطه می دانند (ر.ک: بیانات ۱۳۸۶/۰۴/۲۵) و مهمترین راه مبارزه با ظلم و جور و بی عدالتی و حق کشی و مردم کشی را تجهیز به سلاح علم و ایمان می دانند. (ر.ک: بیانات ۱۳۷۱/۰۲/۰۹) ایشان عزت علمی راه مهمترین عامل عزت اقتصادی، سیاسی و بین الملل بیان می کنند (ر.ک: بیانات ۱۳۸۷/۰۹/۲۴) و تاکید دارند که علم می تواند عامل ایجاد ثروت و قدرت شود چون علم ثروت و قدرت نظامی ایجاد می کند. (ر.ک: بیانات ۱۳۹۶/۰۷/۲۴)

در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای اصول و مؤلفه‌هایی برای تحقق غلبه نرم افزاری وجود دارد که ادامه به برخی از آن موارد می‌پردازیم.

۱- اصول بُعد علمی و فناورانه اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای

اصول بُعد علمی و فناورانه اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای شامل سه اصل است: اصل نهادمندی علم (بیانات ۱۳۸۷/۰۹/۲۴)، اصل آینده نگری (بیانات ۱۳۸۶/۰۶/۱۲)، اصل جامعه نگری با تدوین نقشه جامع علمی کشور (بیانات ۱۳۹۴/۰۸/۲۰).

۲- مؤلفه‌های بُعد علمی و فناورانه اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای

مؤلفه‌های بُعد علمی و فناورانه اندیشه دفاعی آیت الله خامنه‌ای نیز دارای جنبه‌های مختلفی است که عبارتند از: نوآوری و دست یابی به قلمروهای جدید (بیانات ۱۳۷۹/۱۲/۰۹)، پیشرفت علمی و عملی نظام اسلامی با علم مطلوب (بیانات ۱۳۹۳/۰۷/۲۶)، بسط عدالت آموزشی (بیانات ۱۳۸۵/۰۲/۱۲)، اهمیت تولید علم و شکستن مرزهای علم (بیانات ۱۳۸۹/۰۷/۱۴)، انقلاب اسلامی؛ عامل خودباوری علمی (بیانات ۱۳۹۵/۰۷/۲۸)، تعلیم و تربیت هدفمند و اثربخش (بیانات ۱۳۹۲/۰۲/۱۰)، عزت در همه عرصه‌ها در گرو عزت علمی (۱۳۸۷/۰۹/۲۴)، پیشرفت علم و فناوری مایه اقتدار مادی و معنوی (۱۳۸۹/۰۷/۱۴)، تولید علم و فناوری رمز سعادت و امنیت کشور (۱۳۸۵/۰۱/۰۱)، استقلال آثار و نتایج علم و نوآوری (۱۳۸۷/۰۲/۰۴). (فرزندی و عنبر مو، ۱۳۹۹: ۹۰)

یکی از مهمترین عوامل تحقق انتقام سخت در اندیشه آیت الله خامنه ای مبتنی بر غلبه نرم افزاری، دفاع دانش بنیان می باشد.

دفاع دانش بنیان عبارت است از تدابیر و اقداماتی که برای ایجاد امنیت و آرامش جامعه و مقاومت در برابر حملات نظامی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایجاد می‌شود و ترکیبی از ابزارهای دفاع نرم با مدل‌های دفاع سخت با بهره‌گیری از هوشیاری نسبت به محیط، سرعت واکنش و انعطاف پذیری است که منجر به شکست یا ناکامی اقدامات دشمن می‌شود (لطفی مرزناکی و دارابی، ۱۳۹۷؛ ۳۹). بر مبنای چنین تفکری است که ایشان، حفظ و ارتقای آمادگی دفاعی در دو حوزه سخت و نرم را به عنوان مهم‌ترین شاخص در دفاع مورد تاکید قرار می‌دهند. به عبارت دیگر دفاع دانش بنیان دفع تهدید به واسطه قدرت و توانایی متأثر از دانایی ناظر بر دانش، بینش، اصول، ارزش‌ها و اعتقادات است. دفاعی که مبتنی بر دانش است و در آن تولید و کاربرد دانش منشأ ایجاد قدرت نظامی می‌شود. دفاع دانش بنیان عبارت است از هنر و تدبیر دفع و مقابله با تهدیدات همه‌جانبه دشمن به واسطه ایجاد و تغییر توازن قدرت حاصل از اطلاعات، دانش و فناوری. (لطفی مرزناکی و دارابی، ۱۳۹۷؛ ۳۹)

مولفه‌های دفاع دانش بنیان در عرصه تهدیدات نرم دشمن را می‌توان به قسمت‌های مختلف شامل: معنویت و ایمان (۱۳۸۸/۰۷/۱۴)، بومی‌گرایی و درون‌زا بودن تولیدات علمی و داشتن اخلاق اسلامی (۱۳۸۸/۰۶/۰۸)، بصیرت (۱۳۸۹/۰۸/۰۴)، حفظ وحدت ملی و اطلاعات از رهبری (۱۳۷۹/۰۱/۲۹)، تجاری‌سازی محصول و تجاری‌سازی علم (۱۳۹۰/۰۱/۰۱)، فناوری‌های نوظهور و بدیع (۱۳۸۸/۱۱/۱۳)، نوآوری، ابتکار و اختراع (۱۳۸۷/۰۲/۱۷)، هم‌افزایی علم و ثروت (۱۳۹۴/۰۱/۰۱) تقسیم کرد. (لطفی مرزناکی، ۱۳۹۵، ص ۲۳)

بنابراین یکی دیگر از ابعادی که می‌تواند زمینه‌ساز برای تحقق انتقام سخت باشد، در بُعد علمی و فناوری، دانش بنیان کردن امور بر مبنای تکیه بر توان علمی و فناوری می‌باشد که یکی از کلیدی‌ترین بسترهای افزایش توانمندی کشورها در حل معضلات، آسیب‌ها و تهدیدات داخلی و بین‌المللی می‌باشد و علم و فناوری از جمله الزامات راهبردی در سازمان دفاعی - امنیتی هر نظامی در دنیای معاصر قلمداد می‌شود. مفهوم انتقام از این جهت به معنای پیشرفت گسترده علمی است به گونه‌ای که در این زمینه از کشورهای مستکبر جلو افتاد و از این طریق برخی ضربات را به آن‌ها وارد کرد.

انتقام سخت نیازمند اقتدار و قدرت کشور است و یکی از امور اصلی در اقتدار کشور پیشرفت علمی است، ایشان علم را اقتدار میدانند چنانچه هر کسی آن را داشته باشد دست قدرتمند خواهد

داشت، هر کس آن را نداشته باشد دست قدرتمندی بر سر او خواهد آمد یعنی زیر دست خواهد شد و مجبور است از اقتدارگران پیروی کند. (ر.ک: بیانات ۱۳۹۶/۰۷/۲۶)

یکی از ابزارهای تهاجم دشمن علیه کشورهای مستضعف از جمله ایران، تولید علوم انسانی مبتنی بر مبانی و اصول باطل و گسترش آن در دنیا می باشد. از این طریق تفکرآتی که همسو با سیاست های نظام سلطه است به ذهن نخبگان و در نتیجه عموم مردم سرایت می کند و راه برای سلطه مستکبران هموار می شود. (ر.ک: بیانات، ۱۳۸۹/۷/۲۹) بنابراین برای انتقام از جهت علمی در زمینه علوم انسانی، اسلامی سازی علوم انسانی یکی از مهمترین و ریشه ای ترین اقدامات می باشد (اگرچه تا کنون حرکت قابل قبولی در این زمینه انجام نشده است). بر این اساس مقابله با تهاجم علمی دشمن، مبتنی بر تولید علوم انسانی براساس مبانی و اصول اسلامی است. برای تحقق انتقام سخت در جهت علمی نیز ارائه این علوم و ایجاد بستری برای نهادینه سازی آن ها در مراکز علمی در داخل کشور در گام اول ضرورت دارد. پس از این مرحله تلاش همه جانبه در گسترش این علوم در سایر کشورها و در میان نخبگان آنها می تواند بهترین انتقام از نظام سلطه در زمینه علوم اسلامی باشد.

یکی دیگر از جهاتی که در اینجا می توان از آن نام برد، انتقام از بُعد فناوری های گوناگون در علوم تجربی است. نظام سلطه با در دست داشتن برخی از فناوری های نوین، نسبت به کشورهای مستضعف برتری خود را به رخ می کشاند و با انحصار فناوری ها، تلاش می کند به صورت حداکثری (حتی به قیمت جان انسان های بی گناه) منافع خود را به صورت نامشروع تأمین کند و حتی از این طریق فعالیت ها پنهان علیه ملت ها انجام دهد. یکی از این موارد تولید داروهای مختلف است.

یکی دیگر از مواردی که می توان به عنوان نمونه در این زمینه به آن اشاره کرد، بومی سازی فناوری هسته ای و سایر فناوری های نوین نظامی است. توانمند شدن در این زمینه و شکستن انحصار نظام سلطه، نیز از دیگر مصادیق انتقام علمی به حساب می آید. دلیل این مطلب را می توان در ترور دانشمندان هسته ای جستجو کرد. در واقع ترور این دانشمندان علاوه بر این که برای جلوگیری از حرکت علمی کشور است، نوع انتقام دشمن از ملت ایران است به دلیل ضرباتی است که از این جهت متحمل شده است.

۵- نتیجه گیری

از آنچه بیان شد این نتایج به دست می‌آید:

در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای انتقام سخت، تک بُعدی نیست بلکه در ابعاد مختلفی قابل تحقق است؛ ابعادی مانند بُعد نظامی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و علمی و فناورانه. اگرچه بخاطر محدودیت های این پژوهش، ما فقط به دو بعد نظامی و علمی و فناورانه می پردازیم.

دکترین دفاعی انتقام سخت در اندیشه دفاعی آیت الله خامنه ای، تحت عنوان دکترین بازدارندگی همه جانبه متناسب با تهدید به شیوه «دفاع - حمله» با رویکرد دفاع قابلیت محور و توانمند ساز است که از طریق راهبرد های گوناگون مانند: دفاع مردم پایه و همه جانبه، گسترش عمق راهبردی و دفاع نامتقارن قابل برنامه ریزی و اجرا می باشد.

در بیان چگونگی کارآیی و اثر بخشی این نظریه در آینده انقلاب اسلامی باید گفت: تحقق انتقام سخت مبتنی بر توازن تهدید می تواند نقش مهم و گسترده ای در آینده سیاسی ایران داشته و قدرت بازدارندگی جمهوری اسلامی را به نحو چشم گیری افزایش دهد. آیت الله خامنه ای در خصوص تحقق انتقام سخت، به درستی "راهبرد توازن تهدید" را برای ارتقای امنیت کشور و قدرت بازدارندگی تشخیص داده اند. در واقع ایشان با رویکرد رئالیستی و واقع گرایانه آن هم از نوع تدافعی، تهدیدات و صحنه آرابی ابر قدرت های فرامنطقه ای و شرکای منطقه ای خود را در ضربه زدن به جمهوری اسلامی ایران تشخیص داده و از طریق توازن تهدید، به درستی و حکمت آمیز وارد تغییر معادلات منطقه ای شدند. چرا که بر طبق اصل توازن تهدید اگر دشمن در مقابل تهدیداتش، تهدید و واکنش سخت طرف مقابل را به عنوان یک گزینه در نظر بگیرد، زمینه عملیاتی شدن تهدیداتش بسیار کاهش خواهد یافت. برای عملیاتی شدن اصل توازن تهدید، حتما باید هر اقدام دشمن به صورت متوازن پاسخ داده شود یعنی به بهترین شکل و در بهترین زمان، انتقام سخت گرفته شود تا در عمل این اصل خودنمایی کند.

از دیدگاه آیت الله خامنه ای علم و فناوری عامل محو نظام سلطه است و یکی دیگر از ابعاد تحقق انتقام سخت، بعد علمی و فناورانه (غلبه نرم افزاری) می باشد. که برای رسیدن به آن اصل نهادمندی، آینده نگری و جامعه نگری علمی، نوآوری علمی، تولید علم و فناوری و شکستن مرزهای علمی و انحصار هر کدام از فناوری های پیشرفته، مورد اهمیت است. همچنین یکی دیگر از راه های تحقق انتقام سخت، دفاع دانش بنیان (دفاعی که مرکب از ابزارهای قدرت نرم و سخت،) می باشد.

کتابنامه

قرآن کریم.

ابن منظور، م. (۱۴۱۴ ق). *لسان العرب*. بیروت: نشر دار صادر.دهخدا، ع. ا. (۱۳۷۷). *لغت نامه دهخدا*. تهران: نشر موسسه دهخدا.راغب اصفهانی، ح. (بی تا). *المفردات فی غریب القرآن*. ص ۸۲۲سبحانی، ج. (۱۳۸۳). *مشور جاوید*. قم: موسسه امام صادق (ع). ج ۲، ص ۲۳۸.سیف‌زاده، ح. (۱۳۸۰). *نظریه پردازی در روابط بین‌الملل: مبانی و قالب‌های فکری*. تهران: انتشارات سمت.طباطبایی، س. م. ح. (۱۳۹۰ ق). *المیزان فی تفسیر القرآن*. بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات. ص ۸۶فرزندی، ع. ع. عنبرمو، ع. (۱۳۹۹). *درآمدی بر ماهیت، مبانی، ابعاد دفاع و امنیت در اندیشه امام خامنه‌ای*.

تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

لطفی مرزناکی، ر. (۱۳۹۵). *درآمدی بر دفاع در اندیشه امام خامنه‌ای*. انتشارات دفاع، چاپخانه مطهر.لطفی مرزناکی، ر.، مظفری نیکو، ع. ر.، قادری، ع. (۱۳۹۷). *دفاع قابلیت محور و توانمندساز در اندیشه امام**خامنه‌ای*. انتشارات دفاع، چاپ مطهر.لطفی مرزناکی، رحمان، باقری، م. (۱۳۹۷). *تالخیص کتاب درآمدی بر دفاع در اندیشه امام خامنه‌ای*.

انتشارات دفاع، چاپخانه مطهر.

آدمی، ع.، نورانی، س. ا. س. (۱۳۹۸). "موازنه تهدید در روابط سیاسی جمهوری اسلامی ایران و ایالات

متحده آمریکا." *فصلنامه پژوهش‌های بین‌الملل*. دوره نهم، شماره ۳۵، ص ۱۱۵-۱۴۴.رشیدی، م. (۱۳۹۲). "ایران هراسی، ابزار هژمونی طلبی آمریکا در خاورمیانه." *فصلنامه رهیافت انقلاب**اسلامی*. شماره ۲۴، ص ۸۲-۶۱.

علیدوستی شهرکی، ق. (۱۳۹۷). "طرح‌ریزی راهبردی دفاع آینده نگر بر بستر اندیشه حضرت امام خامنه

ای." *مجموعه مقاله‌های دفاع آینده‌نگر در اندیشه امام خامنه‌ای*. برگزیده چهارمین همایش تبیین اندیشه

دفاعی امام خامنه‌ای. تهران: انتشارات دفاع.

کوشکی، م. ص و حسینی، ف. (۱۴۰۰). "لایه بندی اخراج آمریکا از خلیج فارس." *فصلنامه مطالعات**راهبردی آمریکا*. سال اول، شماره ۲، ص ۱۶۴-۱۴۹.نجفی سیار، ر. (۱۳۹۹). "الزامات راهبردی خروج ایالات متحده آمریکا از منطقه غرب آسیا." *مجموعه**مقالات اولین همایش بین‌المللی افول آمریکا*. تهران: دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام و دانشگاه

جامع امام حسین (ع).

هشجین، ز، غفاری، م، میرزائی، ح. (۱۴۰۱). "تبیین سیاست انتقام سخت براساس دیدگاه های رهبر معظم انقلاب اسلامی." *مجله علمی آفاق امنیت*. شماره ۵۴. ص ۴۲-۱۱.
واعظی، ر. (۱۳۸۷). "«عمق استراتژیک» ملت محور." *به نقل از پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)*. به تاریخ ۱۳۸۷/۱۰/۰۷.

KHAMENEI.IR

پایگاه اینترنتی مقام معظم رهبری

Stephen M. Walt. (1987). *Origins of Alliances Ithaca*. Cornell University Press, Chapters 1,2, 5.